

ЛІТЕРАТУРА VS МУЗИКА*

Львівське видавництво «Апріорі» знову потішило високоякісним науковим і культурно-мистецьким продуктом. Наразі йдеться про колективну монографію «Музична фактура літературного тексту : інтермедіальні студії», авторами якої є понад 30 науковців, представників різних вищих навчальних закладів та наукових установ України, Польщі, Німеччини. Редагування книжки здійснено Світланою Маценкою, відомим фахівцем у сфері художньої інтермедіальності, зокрема стосунків музики і літератури, авторкою фундаментальної монографії «Партитура роману» (2014) та оригінального довідникового видання «Метамистецтво : словник досвіду термінотворення на межі літератури й музики» (2017).

Публікація монографії стала можливою внаслідок апробації цілої низки напрацювань у сфері взаємодії літератури й музики, що були презентовані на воркшопі «Літературне музикування: текстуальні трансформації як результат діалогу слова і музики», проведеному 30 березня 2017 року за сприяння кафедри німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка. Запрошеним на цей захід дослідникам було запропоновано виявити специфіку художньої манери письма, яка тяжіє до музики і яку Томас Манн свого часу назвав «літературним музикуванням». Продуктивність і актуальність осмислення означеного дискурсу й спричинила ідею підготовки до друку колективної праці, в якій були б узагальнені теоретичні ідеї та практичні студії взаємозв'язку художнього слова і музики.

Рецензована монографія прегарно вписується в актуальний і надзвичайно важливий сегмент сучасної гуманітаристики, що відносно недавно отримав усталену назву інтермедіальних студій. Безперечно, існує чимало точок сходження цієї, сказати б, метапарадигми з різноманітними векторами сучасних студій художньої словесності. Аксиомою літературознавства сьогодні є ідея рецептивно-комунікативного діалогу літератури з іншими видами і формами мистецтва, тож без виявлення механізмів взаємодії та трансформації художнього слова з невербальними естетичними сферами важко зрозуміти його новітню сутність і форми побутування у світі. Відтак у передмові до книжки («ПРЕЛЮДІЇ»!) цілком слушно наголошується на сьогоднішньому «зростанні медіально-естетичної різноманітності способів зображення і презентації мистецьких форм, що сприймається як продуктивна методологічна вимога...» (с. 10).

Вербальна природа літератури, що донедавна була її не просто іманентною ознакою, а й почасти покривала собою всі інші потенційні властивості й можливості слова, в сучасному світі інформаційних і комунікативних технологій кардинально змінюється, набуваючи різноманітних інтермедіальних виявів. Такі явища, як новела-сюїта, новела-ноктюрн, роман-соната, роман-контрапункт, а також феномени естетичної ілюзії, нової наративності, метареференції стали важливою складовою сучасного літературно-мистецького простору. Як стверджують автори монографії, «ці феномени набувають особливої пластичності, коли висвітлюються з інтермедіальної перспективи» (с. 11).

Комплексне осмислення низки означених проблем і наближення до розробки якісно нової моделі інтердисциплінарного вивчення літератури в епоху трансмедійності, що враховувала б широкий спектр інтермедіальних зв'язків літературного тексту з різноманітними формами і видами музичного мистецтва, і є метою авторів монографії. Постановка цієї амбітної мети і запропоновані підходи до її вирішення у форматі конкретно поставлених наукових завдань видаються нам винятково продуктивними й перспективними.

Структура монографії відзначається чіткістю, логічністю, послідовністю розгортання дослідницького пошуку, що відповідає заявленим магістральним напрямкам студії і віддзеркалює тенденції взаємодії літературних і музичних форм в естетико-історичному розрізі – з другої половини XVIII століття до теперішнього часу. При цьому вельми оригінальною є архітектоніка книжки: назва кожної структурної частини включає ключовий музикознавчий термін, за допомогою якого акцентується певна проблемна парадигма того чи того історико-літературного періоду, а загалом створюється ефект цілісно-системного розгортання дослідницького пошуку за принципом музикально-літературної ізоморфії. Відтак ми стаємо свідками не лише виявлення формальних подібностей і відповідностей між музичними й літературними феноменами, а й можливостей методологічного застосування музикознавчої термінології у власне літературознавчому академічному дискурсі.

Так, у першому розділі, що має назву «УНІСОН: розробка музичної фактури (сентименталізм, романтизм, реалізм, неоромантизм)» на прикладах окремих літературних творів розглядаються історичні форми взаємодії літератури та музики у принагідних філософсько-літературних контекстах. Характерним взірцем у даному випадку є стаття Олександра Махова «Поетичний твір як музичний процес: формальна естетика Фрідріха Конрада Гріпенкерля і поетологія Фрі-
* Рецензія на колективну монографію «Музична фактура літературного тексту : інтермедіальні студії» / за редакцією Світлани Маценки (Львів : Апріорі, 2017. – 352 с.).

дріха Гельдерліна», у якій стверджується продуктивність для поезії «моделі процесуальності», запозиченої з музики.

Далі у монографії йде «ІНТЕРЛЮДІЯ 1», і цілком закономірно, що її заповнює есей «До проблеми розуміння музики», авторство якого належить «людині від музики» – Мйрону Юсиповичу, заслуженому артисту України, диригенту Львівського академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької. Власне музикознавчий погляд на проблему поєднується тут із виразним суб'єктивно-емоційним досвідом «життя в музиці».

Наступний блок монографії – «ПОЛІФОНІЗАЦІЯ музико-літературної фактури в модернізмі» – складають студії, присвячені різноманітним аспектам музикалізації літературного тексту в першій половині ХХ століття: поетиці звуку, функціональності музичних цитат, ремінісценцій та алюзій, візуалізації музики, зображально-виражальним засобам ствердження музики як універсальної мови тощо. Усі вміщені у цьому розділі тексти позначені високим рівнем аналітики й узагальнень, однак, дозволимо собі виділити статтю Ольги Бандровської «Поетика звуку в романі Джеймса Джойса Фіннеганові помини». У ній наочно продемонстровано, що для цього видатного модерніста трансляція звуку в смисл означала пошук найповнішого втілення цілісності людини в усіх її аспектах – тілесності, духовності, міжособистісних стосунках, у досягненнях і втратах цивілізаційного розвитку.

Другу і третю частину монографії з'єднує «ІНТЕРЛЮДІЯ 2». Безперечно вдалим слід визнати редакторське рішення розмістити у цій частині тексти, що не мають виразно академічного спрямування, але транслують індивідуальний досвід сприйняття й осмислення музики у формі імпровізаційно-імпресіоністичних есеїв.

Логічним продовженням вивчення естетико-історичної наступності у розвитку стосунків літератури і музики є третій розділ монографії – «ІМПРОВІЗАЦІЙНА ФАКТУРА музики в літературі постмодернізму». Згідно з назвою цієї частини дослідження, автори статей намагаються осягнути постмодерністський досвід продукування тексту, що тяжіє до музики. Серед найбільш значимих проблем – влада музики й амбівалентність музикалізації в сучасному романі (С. Маценка), структуротворчі функції музичних імплікацій (Н. Жлуктенко), гендерні аспекти звукографізму (Р. Жаркова), музичний екфразис як засіб поглиблення символізації тексту (Я. Юхимук) та ін.

Завершує монографію «ПОСТЛЮДІЯ» – есей Данила Ільницького про творчість видатної американської джазової та блюзової виконавиці, композитора та аранжувальника Нори Джонс. Й у цьому теж є своя логіка та втілення редакторського задуму – аби книжка вступала у діалог із читачем у різних рецептивних регістрах, від високого академізму до живого емоційного відгуку.

Отже, монографія «Музична фактура літературного тексту : інтермедіальні студії» є ґрунтовним, новаторським науковим дослідженням, що відзначається високим теоретико-методологічним рівнем, має вагоме науково-практичне значення й водночас несе в собі потужний духовно-емоційний заряд. Оприлюднена як наукове видання, ця праця, безперечно, буде цікавою і корисною для літературознавців, культурологів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю та всіх, хто цікавиться проблемами взаємодії літератури та музики.

*Рецензент – О. В. Кеба,
доктор філологічних наук, професор*

СЕМАНТИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ КООРДИНАТИ ОЗНАКОВИХ СЛІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ*

У сучасних лінгвістичних дослідженнях в україністиці спостерігається посилення уваги до традиційних проблем граматики. На основі урахування теоретичних набутків зарубіжного й українського мовознавства відбувається осмислення їх на нових засадах і підходах. До складних «вічних» проблем граматики належить, зокрема, кваліфікація частин мови, які своєрідно узагальнюють і класифікують результати пізнавальної діяльності людини і представляють їх у мовній картині світу.

Від найдавніших часів увагу логіків, філософів, психологів і лінгвістів привертала проблема лексико-граматичної специфіки слів, робилися спроби класифікації за формальними показниками та лексичним значенням, роллю в реченні. У наш час в основу класифікації покладено чотири критерії: частиномовне значення, граматичні значення і форми вираження, функція в реченні, особливості словотворення. Однак і дотепер наявна значна розбіжність у поглядах на

* Рецензія на монографію Н. М. Мединської «Ознакові слова в українській мові: семантична та граматична диференціація» (Рівне : Видавець О. Зень, 2018. – 420 с.).